

NATALIA BEG

SARKOFAG MAGDALENE BUDRIŠIĆ – MIT ILI POVIJESNO UTEMELJENA ISTINA

Natalia Beg
Mundanije 179
HR 51280 Rab
beg.natalia@gmail.com

UDK: 930:003(497.5Rab)
Prethodno priopćenje
Ur.: 2020-08-30

Sarkofag smješten u kamporskom samostanu na otoku Rabu u literaturi se uvijek spominje kao sarkofag u kojem je, prema tradiciji, pokopana modruška kneginja Magdalena Budrišić. Ovaj rad nastoji odgovoriti na pitanje odakle dolazi mit o sarkofagu Magdalene Budrišić. Proučavanjem literarnoga izvora o njezinu životu, koji je i glavni izvor tvrdnje kako je u njemu Magdalena pokopana te stilskom i ikonografskom analizom sarkofaga nastoji se utvrditi utemeljenost tvrdnje.

Osim toga, u tekstu se pokušavaju potvrditi ili opovrgnuti dosadašnje datacije, ikonografska određenja prikazanih likova te utjecaji koji se mogu razaznati na sarkofagu. Kao prijedlog navedeni su preciznija datacija sarkofaga, mogući izvori ikonografskih motiva te analogije. Donosi se i njegov mogući drugi izvorni smještaj te okolnosti preseljenja u kamporski samostan.

Ključne riječi: Magdalena Budrišić, Ivan Tomko Mrnavić, Anžuvinci, kamporski sarkofag

Uvod

Sarkofazi iz razdoblja razvijenog srednjeg vijeka ili ranog novog vijeka na području Kvarnera vrlo su rijetki. Na području istočne obale Jadrana možemo ih identificirati tek nekolicinu sačuvanih. U Senju se nalazi jedan u senjskoj katedrali. Datiran je u 1392. godinu i izrađen za biskupa de Cardinalibusa.¹ U Dubrovniku se u sklopu franjevačkog samostana nalazi sarkofag obitelji Gučetić iz 1350. godine. U stolnoj trogirskoj crkvi je sarkofag iz 1348. godine rađen za blaženika Ivana Trogirskog, pripisan mletačkoj radionici de Santi.²

¹ I. FISKOVIĆ, 2015, 153.

² I. FISKOVIĆ, 2015, 149–153. O radionici i njezinu osnivaču usp. ANDRIOLO DE SANTI, *Enciclopedia dell'Arte Medievale*, URL: https://www.treccani.it/enciclopedia/andriolo-de-santi_%28Enciclopedia-dell%27-Arte-Medievale%29/ (2020-8-5) te W. WOLTERS, 1976, 32–48.

Sl. 1. Sarkofag Magdalene Budrišić u klastru samostana
(foto: Ranko Starac)

Na Kvarneru, osim onoga u senjskoj Katedrali, pripisanog zadarskom majstoru Pavlu iz Sulmone,³ poznat je i sarkofag na otoku Rabu koji je smješten u klastru franjevačkog samostana sv. Bernardina Sijenskog u Kamporu.

Za ovaj se sarkofag uvriježilo mišljenje kako je u njemu pokopana Magdalena Budrišić, kneginja koja je došla iz Like i dala osnovati samostan sv. Antuna opata u gradu Rabu. U znanstvenoj i stručnoj literaturi ta teza nije detaljno obrađena. O sarkofagu Mande Budrišić nije se mnogo ni pisalo. Spominje ga Vladislav Brusić navodeći kako se nalazi u klastru kamporskog samostana i smješta ga u 15. stoljeće.⁴ Miljenko Domijan ga također spominje i navodi kako su na njemu u visokom reljefu isklesani Bogorodica s Kristom, sv. Franjom i sv. Ljudevitom Kraljem te ga smješta na početak 15. stoljeća. Za pučku otočku legendu da je kneginja Budrišić u njemu pokopana navodi

³ E. HILJE, 2003, 35–41.

⁴ V. BRUŠIĆ, 1926, 104, 175.

kako je malo vjerojatna.⁵ U monografiji o samostanu svete Eufemije Andrija Bonifačić slaže se s ikonografskim određenjem isklesanih likova. Navodi kako se sarkofag datira u 15. stoljeće iako ima stilske osobine 14. stoljeća te da je prema predaji grob Magdalene Budrišić.⁶ U svojem članku povodom knjige W. Woltersa *La scultura veneziana gotica 1300 – 1460* spominje ga Igor Fisković navodeći kako je rad neke venetske radionice. Prema I. Fiskoviću likovi na sarkofagu uzore su našli u umjetnosti kasnog venecijanskog trecenta ili neke radionice bliže Toskani.⁷ Pietro Toesca u svojoj knjizi *Il Trecento* također se dotiče ovog sarkofaga i u njemu nalazi bizantske utjecaje.⁸ Zadnja razmatranja o sarkofagu iznijeta su prilikom izrade elaborata franjevačkog samostana u Kaboru. Sarkofag je detaljno opisan, navedena su dosadašnja razmišljanja o mogućem kulturnom krugu radionice iz koje je proizašao te prijedlozi atribucije svetaca prikazanih ispod arkada sarkofaga. Osim toga, iznijeti su i prijedlozi konzervatorsko-restauratorskih radova na sarkofagu koji bi svakako trebali biti izvedeni s obzirom na njegovo trenutačno stanje.⁹ K tomu, nedavno je, nakon predaje ovoga rada, objavljen članak Marijana Bradanovića u kojem je on, između ostalih atribucija koje tamo donosi, temeljem morelijanske analize kamporski sarkofag pripisao majstoru Pavlu iz Sulmone.¹⁰ Teze vezane za dataciju sarkofaga i izvorni smještaj uglavnom se poklapaju s tezama iznesenima u ovom tekstu. Ipak, o sarkofagu se mnogo toga ne zna. Za početak - gdje je, kada i za koga izrađen? Mit o sarkofagu Magdalene Budrišić već dugo postoji u literaturi, no odakle kreće priča kako je u njemu pokopana modruška knjeginja?

Prvi koji je pisao kako je Magdalena Budrišić pokopana na Rabu u Kaboru je Ivan Tomko Mrnavić, u poemi u kojoj je opisao njezin život. Za njezin sprovod kaže kako je bio skroman i kako je "nje kip" postavljen kod sv. Fumije, u crkvi sv. Bernardina.¹¹ Iz ovog izvora i ostali prepisuju i navode kako je Magdalena pokopana baš u kamporskom samostanu. Ali, unatoč tome što mnogi ponavljaju tu tezu nigdje se takvo što izričito ne navodi. Nema dovoljno

⁵ M. DOMIJAN, 2007, 223.

⁶ A. BONIFAČIĆ, 2008, 43.

⁷ I. FISKOVIĆ, 2015, 153.

⁸ P. TOESCA, 1951, 405.

⁹ I. BRAUT, 2016, 649–652, vidi i: I. BRAUT – K. MAJER JURISIĆ – E. ŠURINA, 2020, 92–93, 97–98.

¹⁰ M. BRADANOVIĆ, 2020, 535–542. Usp. rad istoga autora posvećen skulpturi XIV. stoljeća na Kvarneru (Quelques exemples de sculptures Vénitiennes du XIV siècle (Trecento) dans le Kvarner, *Hortus artium medievalium*, 10, 2004, 247–252).

¹¹ I. T. MRNAVIĆ, 1863, 90.

uvjerljivog dokaza koji bi potvrdio takve tvrdnje; pogotovo se izričito ne navodi sarkofag, već Magdalenin kip. Termin *kip* mogao se odnositi na skulpturu, ali i sliku, stoga može biti riječ i o nekoj slici, kipu ili skulpturi koje je Magdalena mogla ostaviti samostanu u Kamporu ili pak njezinom portretu.

U kronici fra Odorika Badurine navodi se kako je tijelo Magdalene Budrišić položeno u sarkofag koji se nalazi u klausturu franjevačkog samostana u Kamporu. Navodi kako je pokopana *nella chiesa di s. Bernardino*. U kamporskom je samostanu živio fratar koji je bio njezin ispovjednik i kojem je njegov provincijal naredio da napiše njezin životopis. Čini se da je kao izvor za takve tvrdnje Badurini poslužila poema Ivana Tomka Mrnavića. U kronikama je opisana svojevrсна mapa kretanja sarkofaga po samostanu. Prvo je bio u crkvi sv. Bernardina. Od polovice 18. stoljeća nalazi se pred crkvom sv. Eufemije do zida, izvana, desno od ulaznih vrata koja vode u crkvu sv. Bernardina. Polovicom 20. stoljeća preseljen je u klaustar gdje ga je, kako nam to precizira fra O. Badurina, prenio neki Luka Poljak. Osim toga, piše kako su tamo stupovi koji podupiru dvije konzole i leže na velikoj ploči koja je napravljena kad je sarkofag prenesen u klaustar.¹² Tamo se i danas nalazi. Potvrdu da je sarkofag bio ispred crkve sv. Bernardina, desno od ulaza, nalazimo u knjizi Wilhelma von Schleyera gdje se nalazi crno-bijela fotografija koja to prikazuje. Ondje se također spominje tradicija da je izrađen za opaticu Budrišić iz franjevačkog samostana sv. Antona u gradu Rabu.¹³

O životu Magdalene Budrišić iz poeme Ivana Tomka Mrnavića

Budući da je Mrnavićeva poema glavni izvor legende da Magdalena Budrišić počiva u kamporskom sarkofagu, nužno je posvetiti bar jedno poglavlje poemi i njezinom autoru. Ovo književno djelo nastalo je 1626. godine kada ga Mrnavić daje tiskati u Rimu pri Jakovu Maskardu. Spomenuti tiskani primjerak je nestao, a pretisak iz 1886. godine nastao je zahvaljujući rukopisnim prijepisima koje je napravio svećenik Ivan Tomljanović (prema drugomu prijepisu koji je nastao prema rimskom tiskopisu po kanoniku Ivanu Krstitelju Ferari Latusu koji je umro 1826. godine). Prema A. Brčiću, pri pretisku iz 1886. godine poslužio je i prijepis zadarskog svećenika gospodina Gurata koji je, pak, nastao iz prijepisa Ivana Krstitelja Ferrari - Latusa, kanonika nekadašnje rapske katedrale. Potonji je bio potreban jer je nekoliko stranica Tomljanovićeva prijepisa progorilo. Od

¹² O. BADURINA, Knjiga II, 125, 126.

¹³ W. SCHLEYER, 1914, 126–128.

Tomljanovića je poemu prepisao i Sabljar dok je Tomljanovićev prijepis bio još cijeli. Poemu je među svojim rukopisima imao i Ivan Kukuljević. Iz navedenoga je jasno kako je sadašnja verzija poeme prijepis prijepisa drugog prijepisa te još jednog prijepisa koji je nastao iz drugog prijepisa.

U djelu Tomka Mrnavića doznajemo i druge pojedinosti o Mandinom životu. Saznajemo da je ona iz kraja modruškog i roda Budriškoga. Poznati pripadnik toga roda bio je Jakov, njezin otac. Muž koji je poginuo zvao se Ivan. Mnogi su je kao udovicu zatim prosili zbog njezinih brojnih vrlina koje je pjesnik nabrojao; međutim, sve je odbijala. Imala je 30 godina kada je došla na Rab, prvog dana mjeseca rujna 1486. godine.¹⁴ Između ostaloga, dok je bila na Rabu, autor navodi kako joj je kasnije družica bila Jelena od roda bosanskoga, od plemstva koje su zadržali Turci. Na Rab se, prema Mrnaviću, sklonio Radić Tomaša, brat kralja, sa svojom obitelji bježeći pred Turcima. Njega je s Raba izmamio krčki knez i smaknuo. Jelena, za koju kaže da je od roda Mrnavića, ostala je usprkos tome na Rabu.¹⁵

Magdalena Budrišić na Rabu se smjestila u zapadnom dijelu grada gdje su je, kako Mrnavić piše u svojoj poemi, primile *divice* i dale joj smještaj: "*Ovde ju divice primilo prijaše / Meu svoje ložnice stanje joj podaše.*"¹⁶ Prateći Magdalenin život u poemi Tomka Mrnavića čini se kako se kasnije preselila na istočnu stranu otoka gdje se i prije nje nalazila crkva sv. Antuna opata. Tamo je dala nešto sagraditi i pridružila si dvije družice: "*Mistace zgradivši bez ke zališice, / K sebi pridruživši dvi božje divice...*". Tada je crkva bila zapuštena. Pripadala je franjevcima. Dok je Manda tamo boravila, crkva je proširena jer Mrnavić navodi kako mala crkva postaje velika. To može biti i preneseno značenje želeći reći da je modruška kneginja u duhovnosti i ljudstvu proširila crkvu kao zajednicu. Ona je mjestašce izgradila, pridružila si dvije djevice i dvorila treći red sv. Franja. Crkva je postala velika jer je i druge *divice* pridružila sebi - one koje nisu pristupile samostanu sv. Andrije. To je priča o osnutku samostana sv. Antuna opata koji je Magdalena Budrišić osnovala skupljajući oko sebe mlade rapske djevojke. Magdalena je na Rabu i umrla 1532. godine, a sprovod je bio "bez oholije" tj. skroman (što i priliči jednoj franjevki).¹⁷ Međutim, podatak kako je Magdalena Budrišić osnovala samostan sv. Antuna treba uzeti s oprezom jer pojedini autori navode kako je samostan postojao i prije 1499. Izvori navode

¹⁴ I. T. MRNAVIĆ, 1836, 40–61.

¹⁵ I. T. MRNAVIĆ, 1836, 62, 63.

¹⁶ I. T. MRNAVIĆ, 1836, 61.

¹⁷ I. T. MRNAVIĆ, 1836, 72–90.

kako je još 1484. majstor Mate dogradio crkvu sv. Anta na Kaldancu. Na samom Mrnavićevom rukopisu koji se čuvao na Rabu unijeti su ispravci 1792. godine u kojima se navodi kako je Mrnavić pogrešno smjestio osnutak samostana u 1499. godinu jer je on postojao i ranije. Kao dokaz tvrdnji navedeno je kako je Budrišićka 1490. samostanu ostavila vinograd, a 1493. godine uložila novac u njegovu izgradnju.¹⁸ Jedna kratka biografska crtica o životu Magdalene Budrišić navodi dosad već uvriježene podatke kako je ona utemeljiteljica samostana te kako je sahranjena u kamporskom samostanu u gotičkom sarkofagu iz 15. stoljeća. Treba istaknuti kako se u toj crtici, već na samom početku, navodi kako podaci koje Ivan Tomko Mrnavić iznosi o Mandi Budrišić nemaju povijesnu utemeljenost.¹⁹

Oporuka Magdalene Budrišić i moguće podrijetlo roda Budrišić

Svoju je oporuku Magdalena izrekla u samostanu sv. Andrije čim je došla na Rab jer je bila bolesna. Oporuku od 27. listopada 1486. godine djelomično donosi O. Badurina u kronikama. Međutim, u oporuci koju donosi Badurina ne piše kako je za života dala sebi izraditi sarkofag.²⁰ Budući da je umrla tek 1532. godine, dotad je možda dala napisati drugu oporuku koja nam nije poznata. Kada Odoriko opisuje njezine zadnje trenutke, 1532. godine kada je na samrti, u kronici ponovno nema riječi o njezinoj želji da je ukopaju u sarkofag.²¹ Oporuka Magdalene Budrišić danas se čuva u Državnom arhivu u Zadru.

Uvidom u oporuku i njezinim prijevodom i transkripcijom (koju rad ne donosi u cijelosti, već se osvrće samo na dio koji govori o mjestu njezina ukopa) doznaje se gdje se modruška kneginja htjela ukopati. Ovako glasi dio u kojem Magdalena izražava gdje želi biti ukopana i na koji način: "Odredila je da nakon smrti monahinja gore rečeni njezini povjerenici zajedno pronađu nekog siromašnog svećenika koji bi za njezinu dušu, ako bude moguće, svakog tjedna slavio dvije mise na oltaru u crkvi sv. Andrije, kod kojeg će biti pokopana, te koji bi držao i uživao rečenu zemlju s njezinim prinosima kao svoju prebendu."²² Svoju je oporuku izrekla u samostanu sv. Andrije u gradu Rabu gdje je ležala jer je bila onemoćala. Izvršitelji i svjedoci bili su gospodin Galzigno de Galzigna,

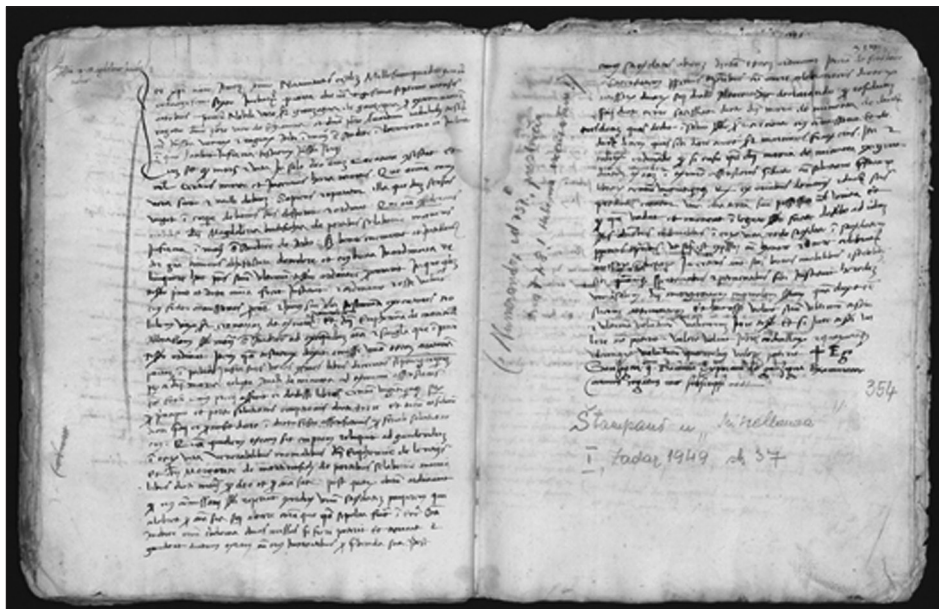
¹⁸ P. RUNJE, 2012, 185, 186.

¹⁹ BUDRIŠIĆ, MAGDALENA (MANDE), *Hrvatski biografski leksikon*, URL: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3061> (2021-4-30)

²⁰ O. BADURINA, *Knjiga II*, 2, 46, 45.

²¹ O. BADURINA, *Knjiga II*, 125.

²² Transkribirao i s latinskoga preveo mag. klasične filologije Luka Vukušić.

Sl. 2. Oporuka Magdalene Budrišić, 27. listopada 1486. godine
(izvor: Državni arhiv u Zadru)

gospodin prezbiter Vido de Schiamma te gospodin prezbiter Bernardin Radulić.²³ Sarkofag se ne spominje ni u drugim dijelovima oporuke. Nije poznato postoji li još jedna oporuka iz 1532. godine, ali teško da se Magdalena, suočena sa smrću, odjednom odlučila pokopati u raskošan sarkofag. Takav čin bi bio u suprotnosti s njezinim načinom života i životnim opredjeljenjem da živi skromno, gotovo asketski kao redovnica. Ipak, nespominjanje sarkofaga u Magdaleninoj oporuci ne treba uzimati kao glavni dokaz jer u srednjovjekovnim oporukama umirući često ne opisuju kako će izgledati njihovo grobno mjesto. Vezano za mjesto i način njihova ukopa samo navode gdje žele biti ukopani, u kojoj crkvi. Takav je primjer oporuke Petra Zara iz 1456. godine²⁴ ili Dokule Bonusa iz 1526. godine.²⁵ Zsigurno je svatko od njih dao za sebe izraditi nadgrobnu ploču s natpisom ili grbom koja se nigdje ne spominje i ne opisuje, što znači da se za takve stvari vjerojatno radio zasebni ugovor. Kao važniji podatak možda treba

²³ HR-DAZD-28, Rapski bilježnici, Toma Stančić, kut. 3, sv. 3.2.6, l. 353v-354r.

²⁴ O. BADURINA, Knjiga I, 827.

²⁵ O. BADURINA, Knjiga II, 118.

uzeti mjesto gdje želi biti ukopana (koje je možda navela jer je tamo boravila dok je bila bolesna).

Iz svega navedenoga vidljivo je kako se jako malo zna o podrijetlu Magdalene Budrišić. Navodi se da je iz modruškoga kraja, od *knezov Zirova*. Neki autori su pretpostavili kako je iz Gerova (kraj Čabra).²⁶ Međutim, staro ime za Gerovo je Gerona što se nije moglo premetnuti u Zirovo. Svoj naziv Gerona je dobila po svecu zaštitniku sv. Hermagori koji je uz sv. Fortunata titular župne crkve u Gerovu.²⁷ U Tomkovoju poemi navodi se kako je Magdalena od knezova Zirova koje se ponekad u ostaloj literaturi pisalo i kao Žirovo. Ako se uzme kao točan podatak da je Magdalena iz modruškoga kraja, kako navodi autor, onda je od knezova Žirova pogrešno navedeno. Ne postoji mjesto Žir na području odakle autor navodi da je Budrišićka. Ispravno bi onda bilo od knezova Zirova, tj. od knezova iz mjesta koje se zove Zir. I danas na kartama nalazimo brdo od 850 m nadmorske visine koje se zove Zir, a nalazi se u općini Lovinac, u Ličko-senjskoj županiji. Poznato je kako je Zir lokalitet s gradinom, no tamo nisu vršena intenzivnija istraživanja.

Drugi važan podatak je kako je ona plemkinja od roda Budrišića čiji je otac Jakov. Međutim, u danas poznatoj literaturi o plemstvu iz Like i Modruša nema plemstva s tim imenom. Slično bi bilo jedino prezime Budišić koje je iz toga kraja, a koje je od plemićkog roda Mogorovića. Mogorovići su jedna od najstarijih hrvatskih plemićkih obitelji s početka 12. stoljeća. Spominju se u okolici Zadra u 12. i 13. stoljeću. Nakon provale Tatara mnogi pripadnici ovog plemstva doselili su se u Liku.²⁸ U prilog tvrdnji da se Magdalena nije prezivala Budrišić već Budišić je i navod u tekstu Petra Runje u kojem se on oslanja na arhivske izvore. On je prema arhivskom izvoru navodi kao "*Magdalenu de Budisich*".²⁹

O Ivanu Tomku Mrnaviću i njegovom djelu

Ivana Tomka Mrnavića spominje već Alberto Fortis u svom djelu *Put po Dalmaciji* iz 1774. godine.³⁰ Ivan Lucić o njemu piše povodom tiska Mrnavićeva djela *Vitta s. Sabbae abbatis*. Pavel Josef Šafařík piše o njemu

²⁶ T. TVRTKOVIĆ, 2008, 39.

²⁷ R. STARAC, 2018, 203.

²⁸ E. LJUBOVIĆ, 2001, 137.

²⁹ P. RUNJE, 2012, 186.

³⁰ A. FORTIS, 1984, 90.

u svojem *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*³¹. O njemu pišu i Božidar Petranović, Šime Ljubić, Miroslav Kurelac i Antun Brčić.³² Miroslav Kurelac spominje Tomka Mrnavića kao nekritičnog i površnog.³³ Mnogi su o njemu pisali jer je njegov život bio vrlo dinamičan, zanimljiv, kretao se u tadašnjim najvišim klerikalnim i intelektualnim krugovima te je bio vrlo plodan autor iz čijeg su pera proizašla mnoga historiografska i druga djela.

Ivan Tomko Mrnavić (1580. – 1637.) bio je svećenik, historiograf i pisac. Rođen je u Šibeniku, u skromnoj obitelji.³⁴ Otac se zvao Marko, a majka Katarina. Otac je navodno bio turski mitničar koji se zamjerio šibenskoj vlasti koja ga je istjerala iz grada. Ivan Tomko imao je troje braće i jednu sestru koja je bila opatica u zadarskom samostanu. Sa 23 godine bio je u Rimu, gdje je vjerojatno upoznao i druge tada važne osobe iz Dalmacije kao što su Mark Antun de Dominis i Juraj Baraković.³⁵ Tamo se školovao na isusovačkom kolegiju. U Šibeniku je bio dijecezanski svećenik, a papa Urban VIII. šalje ga u Zagreb gdje je kanonik. Vrhunac karijere doživio je postavši bosanskim biskupom 1631. godine, što se može shvatiti kao ironija jer je u to vrijeme Bosna bila pod otomanskom vladavinom. U Rimu je pet puta bio predsjednik Kongregacije sv. Jeronima od Iliraca u periodima od 1615. do 1635. Bio je svestran čovjek koji se kretao u visokim krugovima tadašnjeg rimskog društva i obnašao važne klerikalne dužnosti.³⁶

Sam se predstavljao kao Ilirac, Dalmatinac, Slaven ili Hrvat. Isticao je kako je on bosanski plemić (na knjigama je pisao da je *Bosnensis* tj. Bošnjanim). Čak je imao obiteljski grb koji je objavio Heyer von Rosenfeld (1873.) pod prezimenom Margnani. Isti grb objavljuje i Federico Antonio Galvani (1884.) u dvije verzije, ali ne piše kako je to Mrnavićev grb. Kao takve ih donosi Krsto Stošić. Ivan von Bojničić piše o ovom grbu pod prezimenom Mrgniavich (Mrnjavčić) spominjući kako se on javlja u heraldičkim oznakama obitelji Korjenić - Neorić. O ovom grbu su pisali i Tamara Tvrtković i Miroslav Palameta te Danijel Premerl.³⁷ Da mu rod potječe od plemenite loze, nastojao je dokazati u svojim djelima. Tako dokazuje kako mu rod potječe od rimske

³¹ P. J. ŠAFAŘÍK, 1826.

³² A. PAVIĆ, 1875, 58.

³³ M. KURELAC, 1992, 34.

³⁴ D. PREMERL, 2018, 109.

³⁵ A. PAVIĆ, 1875, 59, 60, 65.

³⁶ D. PREMERL, 2018, 110.

³⁷ D. PREMERL, 2018, 110.

obitelji Marcii. Poznati članovi te obitelji su Anko Marcije koji je bio četvrti rimski kralj i Lucije Marcije Filip, konzul iz 1. st. pr. Kr. Prezime Mrnavić si je sam pridao. Kao Mrnavić počinje se potpisivati od 1631. godine u zapisima Kongregacije sv. Jeronima. Ni u šibenskim maticama krštenih od 1581. do 1590. nema tog prezimena, već samo Toncho (inačice Tomcho, Tompcho, Tonchovich, Toncovich).

Značajno je za spomenuti i kako je Mrnavića kasnije počeo pratiti glas falsifikatora i u najmanju ruku obmanjivača. Kao takvim ga je prvi okarakterizirao Alberto Fortis.³⁸ Kao dokaz da takve priče nisu bile bez razloga su i dvije njegove poznate krivotvorine. Jedna je bula pape Silvestra II. iz 27. ožujka 1000. godine u kojoj se ugarskim kraljevima i njihovim nasljednicima daje pravo da sami biraju biskupe i osnivaju nove biskupije. Da je upravo Mrnavić krivotvoritelj bule, dokazao je mađarski povjesničar Janos Karacsonyi. Drugi Mrnavićev smioni falsifikat nije ni manje ni više nego psaltir Nikole Rabljanina. Krivotvorio ga je kako bi dokazao da je slavenski prijevod psaltira napisao sv. Jeronim. Navedeni psaltir iz 13. stoljeća imao je veliku vrijednost jer se smatrao prijepisom kodeksa iz 7. stoljeća. Kao takav on bi dokazivao da je prije Ćirila i Metoda postojao psaltir na glagoljici koji potječe od sv. Jeronima. Vatroslav Jagić 1911. dokazuje kako je psaltir Mrnavićeva krivotvorina.³⁹

Pišući o Mrnavićevim "literarnim grijesima" treba spomenuti i jednu nelogičnost u poemi o Magdaleni Budrišić. Ona je na Rab došla 1486. godine s navršениh 30 godina i društvo joj je bila Jelena, sestra bosanskog kralja Tomaša Radića kojeg je krčki knez izmamio s Raba i pogubio. Kako je to moguće kada je krčki knez protjeran s otoka Krka 1480. godine? Krk time postaje venecijanski otok, a 1486. godine, kada Magdalena Budrišić, dolazi na Rab protjerani knez Ivan umire.⁴⁰ Moglo bi se kazati kako Tomko nije mogao toliko pogriješiti i kako je godina krivo prepisana. Međutim, teško da je tako jer on navodi da Manda dolazi na Rab s 30 godina, što odgovara godini 1486.

Za života je mnogo pisao; napisao je 11 knjiga u 9 godina koje su tiskali poznati tadašnji tiskari. Uglavnom je pisao historiografiju, hagiografiju i fikciju s temom povijesti Ilirije.⁴¹ Djela su pisana u duhu baroknog slavizma.⁴² U djelima se mogu uočiti očite pogreške, tj. povijesne netočnosti. To se dogodilo u *Vita Petri Berislavi* gdje je došlo do namjernih pogrešaka u rodoslovlju

³⁸ T. TVRTKOVIĆ, 2007, 293–295.

³⁹ T. TVRTKOVIĆ, 2011, 192, 193.

⁴⁰ B. GRGIN, 2018, 54–57.

⁴¹ D. PREMERL, 2018, 109.

⁴² T. TVRTKOVIĆ, 2008, 138.

obitelji Berislavić. On piše kako je baka bana Berislavića bila s njime u rodu. Time pisac nastoji sebe uzdići kao plemenitog dovodeći se u krvno srodstvo s plemenitaškim obiteljima.⁴³ Isto čini i pišući poemu o Magdaleni Budrišić gdje navodi kako je bosanska kraljica Jelena, koja je boravila na Rabu u samostanu s Magdalenom, od roda Mrnavića.⁴⁴ Za poemu o Berislaviću Fortis tvrdi kako se Mrnavić poslužio spisima Fausta Vrančića, osim dijela o genealogiji obitelji. Navodi kako je prepisao Vrančića u svemu osim u obiteljskom stablu. Vrančić u tome dijelu nije mogao toliko pogriješiti u genealogiji jer mu je ban Berislavić bio suvremenik.

Djelo o Magdaleni Budrišić posvetio je svojoj majci Katarini. Izvor za Magdalenin život autoru je tekst njezina ispovjednika (pisan rukom) za koji kaže da mu je u ruke pao "čudnim darom božjim". Poema je tiskana u Rimu 1626. godine. Poema o Magdaleni i ona o životu Petra Berislavića nisu jedina njegova djela u kojima su biografija ili rodoslovlje pogrešno navedeni. Isto čini i u *Vitae s. Sabbae* gdje je biografija Nemanjića netočno navedena. Svu veličinu autorove taštine vidimo u njegovom djelu *Osmančica* koju posvećuje Vuku Mrnaviću, sinu Krsta vicebana hrvatskog. Krsta smatra svojim stricem. Svoju izmaštanu genealogiju stavio je Mrnavić u jednu knjigu - *Indicia vetustatis et Nobilitatis Marciae vulgo Marnavitiae per Jo. Tomcum eiusdem gentis collecta etc. Romae*. Srodstvo s plemenitim obiteljima može potvrditi dokumentom koji ponovno u njegovo ruke padne "čudnim darom božjim".⁴⁵ Na takve konstrukcije o sebi i svom rodu tjerala ga je želja da bude ravnopravan društvu u kojem se nalazio. On je, između ostaloga, 1631. godine imenovan za počasnog građanina Rima. O Magdaleni je napisao i knjigu koja je izašla u Rimu 1636. i posvetio ju je Jeleni Santa Croce jer je Magdalenina majka bila od hrvatske kuće Santa Croce, tj. obitelji Križanić. Tekst ove knjige na talijanskom jeziku isti je kao i onaj poeme koja je na hrvatskom, osim u opisu modruškoga kraja u kojem talijanska verzija ima dodatke s boljim opisom.⁴⁶

O Ivanu Tomku Mrnaviću ipak treba reći kako je bio vrlo cijenjen za života, što je razvidno iz njegove biografije i društvenih krugova u kojima se kretao. Svojim djelima se vrlo dobro uklopio u tadašnja opća književno-povijesna zbivanja. Identificira se sa sebi sličnim pojedincima i iskazuje regionalnu pripadnost. Neki postupci koji se danas promatraju kao krivotvorenje i prepisivanje tada su bili prihvaćeni. Citiranje brojnih autora kojom se dokazuje

⁴³ A. PAVIĆ, 1875, 76, 77

⁴⁴ I. T. MRNAVIĆ, 1836, 62.

⁴⁵ A. PAVIĆ, 1875, 119, 120.

⁴⁶ A. PAVIĆ, 1875, 120, 121.

velika učenost te starost tih citata i njihova brojnost postupci su kojima je djelo dobivalo na važnosti.⁴⁷

Sarkofag Magdalene Budrišić – ikonografski program i njegovi izvori

Sarkofag Magdalene Budrišić danas se nalazi u klaustu franjevačkog samostana u Kaporu na otoku Rabu. Na pojedinim je mjestima oštećen pucanjem kamena. Na gornjem dijelu kamen se ljušti što je možda potaknuto zapunom u obliku ravne ploče koja služi kao poklopac sarkofaga. Iščitavanje detalja klesanja donekle je otežano jer kamen nije očišćen od nečistoća. Čini se kao da je u nekom trenutku bio premazan uljnim premazom. U budućnosti bi svakako trebalo razmišljati o mjerama očuvanja ovoga sarkofaga koji je jedan od dva sačuvana gotička sarkofaga na Kvarneru. Konzervatorsko-restauratorski postupci su navedeni u elaboratu koji je izradio Hrvatski restauratorski zavod 2016. godine.⁴⁸

Na jednoj kraćoj bočnoj stranici sarkofaga pri dnu se nalazi manja okrugla rupa za koju se ne zna čemu je mogla služiti. Prednja strana te djelomično bočne strane dekorirane su (osim stražnje koja je prizidana zidu klaustra). Prednja strana podijeljena je na središnje polje i dva bočna. Središnje polje ima oblik gotičkog triptiha jer se sastoji od tri trilobna gotička luka na stupovima unutar kojih su smješteni likovi. U središnjoj arkadi je Bogorodica na prijestolju s Djetetom u krilu.

S njezine lijeve i desne strane dva su svetačka lika. Jedan je obučen u franjevački habit i opasan užetom na kojem se jasno vide čvorovi koji imaju svi franjevci na pojasu kao dio svojeg habita. Spomenuti franjevac je bos; u jednoj ruci drži knjigu, drugom blagoslivlja te ima bradu i frizuru u obliku tonzure.

Drugi lik je obučen u haljinu koja se razlikuje od odjeće lika franjevca. Čini se kako je dio haljine i svojevrsni plašt zbog čega su rukavi puno dublji i širi, a po sredini torza između ruku, u razini pojasa pada nabor plašta koji je nastavak rukava. Svetački lik jednom rukom blagoslivlja, drugom drži križ. Na glavi ima okruglo oglavlje koje može biti kapa ili kruna ispod koje viri kosa uz lice. Mladolikih je crta lica.

Središnji lik Bogorodice na prijestolju s Djetetom obučen je u sličnu odjeću kao i svetački lik mladolikog lica jer joj po sredini između ruku također pada središnji nabor plašta koji je nastavak rukava. Stopala su položena na jastuk

⁴⁷ T. TVRTKOVIĆ, 2008, 150.

⁴⁸ I. BRAUT, 2016, 651.

Sl. 3. Bogorodica s Djetetom
(foto: Ranko Starac)

Sl. 4. Sveti Franjo Asiški
(foto: Ranko Starac)

ili podest, a jedna noga jače se ističe ispod slojeva tkanine odjeće. Dok jednom rukom pridržava Dijete, drugom rukom drži kuglu. Dijete Krist u jednoj ruci drži knjigu, druga je ispružena prema majci čiji je pogled uperen prema njemu. Na glavi Bogorodica ima maforij. Polja u koja su smješteni likovi odjeljuju u reljefu isklesani stupovi s naglašenim volutama na kapitelima.

Na uglovnim dijelovima prednje strane sarkofaga smješteni su anđeli u obliku ženskih likova raširenih krila.

U jednoj ruci drže tkaninu omotanu oko stupova koji odjeljuju polja u kojima su sveci i polja sa anđelima. U drugoj ruci koja se vidi na bočnoj kraćoj strani sarkofaga drže zastavu s križem na vrhu. Anđeli su odjeveni u haljine koje po sredini donjeg dijela imaju nabor u tri linije koji se nalazi i na haljini svetačkog lika s oglavljem. Odjeća anđela u dijelu struka ima debeli pojas koji se po sredini veže u debeli čvor. Čvor se nalazi i na odjeći anđela oko vrata i vjerojatno je dio marame koja im pada preko ramena. Gornji rub sarkofaga dekoriran je motivom zubaca i vijencem od vegetabilnog ornamenta u obliku listova koji je oštećen jer se kamen odlomio na središnjem dijelu te se ljušti. Sarkofag je postavljen na dvije konzole koje stoje na dva stupa s kasnogotičkim

Sl. 5. Nepoznati svetac, najvjerojatnije sv. Ljudevit Kralj (foto: Ranko Starac)

Sl. 6. Anđeo sa zastavom na uglu sarkofaga (foto: Ranko Starac)

kapitelima i bazama. Ispod se nalaze dijelovi ploče s mramornim intarzijama te dijelovi kamenog okvira s tri trilobna gotička luka između kojih je isklesan motiv cvijeta. Sačuvani su i dijelovi malih kapitela koji su morali stajati na stupovima koji su nosili cijeli okvir. Sve zajedno, stupovi koji nose sarkofag i ostali opisani dijelovi kamene plastike postavljeni su na ravnu kamenu ploču na podu klaustura.

Dva svetačka lika su prepoznata kao likovi svetog Franje i svetog Ljudevita Kralja.⁴⁹ Prikaz prvog starijeg lika u franjevačkom habituu odgovara prikazu sv. Franje. U kršćanskoj ikonografiji postoji više sv. Ljudevita. Najpoznatiji su sv. Ljudevit Tuluški i njegov prastric sv. Ljudevit Kralj. Sv. Ljudevit Tuluški (Angiou) rođen je 1274. Bio je drugorođeni sin Karla II. Anžuvinskog, napuljskog kralja. Neko je vrijeme živio u zatočeništvu sedam godina u Kataloniji gdje je došao u kontakt s franjevcima i razvila se želja da pristupi tom redu. Nakon što je umro prvorodeni sin kralja Ljudevit dobiva pravo na prijestolje kojeg se odriče u korist drugog brata Roberta. Umro je 1297. godine i kanoniziran 7. travnja

⁴⁹ M. DOMIJAN, 2007, 223.

1317. godine.⁵⁰ Ovaj svetac se obično prikazuje kao biskup u raskošnom ornatu, s biskupskom kapom i štapom, što ne odgovara prikazu lika na sarkofagu. Sv. Ljudevit Kralj bio je francuski kralj rođen 1215. godine. Zavjetovao se otići u križarske pohode. Kad se vratio u Francusku nakon pohoda, donio je sa sobom Kristovu trnovu krunu. Nakon drugog križarskog pohoda se razbolio i umro. Njegovi atributi su Kristova trnova kruna, križ, mač i lijer. Zaštitnik je Francuske, trećoredaca, znanstvenika i zaštitnik od kuge.⁵¹ Potonji bi mogao biti prikazan na sarkofagu. Fisković na sarkofagu prepoznaje lik sv. Eufemije vjerojatno se vodeći idejom kako je sarkofag oduvijek u kamporskom samostanu, gdje se, osim crkve sv. Bernardina Sijenskog, nalazi i starija crkva sv. Eufemije.⁵²

Na sarkofagu bi mogla biti prikazana i sveta Klara Asiška, utemeljiteljica klarisa, s obzirom na to da je ovaj svetački lik finih i mladolikih crta lica. Ona je rođena 1193. godine u plemićkoj obitelji. Umrula je 1253.⁵³ Često se prikazuje s ljiljanom u ruci; nešto manje česti su prikazi samo s križem.⁵⁴ Jedino što bi moglo zbunjivati u prikazu na sarkofagu je oglavlje na glavi svetačkog lika. Sveta Klara je obično prikazivana s redovničkim velom na glavi. Upravo zbog oglavlja na glavi je vjerojatnije kako se radi o prikazu sv. Ljudevita Kralja. Oglavlje na ovom svetačkom liku je vjerojatno okrugla kruna kakva se često prikazuje kod sv. Ljudevita. Prikaz sv. Ljudevita Kralja iz kojega su se razvili ostali njegovi prikazi nalazio se na njegovoj grobnici koja je uništena u 15. stoljeću, a ovaj podatak poznat je iz izvora koji spominju ili prikazuju grobnicu. Prikaz s grobnice postao je uzor mnogim skulptorima, ali i izrađivačima manuskripata i vitraja. Prikaz grobnice sačuvan je na staklu u st. Denise na prozoru Velike sakristije. Prikazana su čuda na grobnici sv. Ljudevita. Grobnica sa skulpturom kralja prikazana je i u časoslovu Jeanne d'Evreux koji se čuva u muzeju Metropolitan u New Yorku. Jedan od primjera prikaza kralja po uzoru na prikaz s njegove grobnice je skulptura u crkvi u Mainvilleu gdje je kralj prikazan u dugačkoj haljini, s kosom do visine čeljusti, mladolikog izgleda i s okruglom krunom na glavi. Takvim ga prikazuje i skulptura iz zbirke Villiers ili skulptura na portalu crkve sv. Vincenta iz 1320. godine u Carcassonneu. Osim nabrojanih mnogi su drugi primjeri gdje se kralj Ljudevit prikazuje na već ustaljen način.⁵⁵

⁵⁰ E. PASZTOR, 1966, 300–306.

⁵¹ B. FUČIĆ – M. GRGIĆ, 2006, 419.

⁵² I. BRAUT, 2016, 651.

⁵³ A. BLASUCCI, 1966, 1202–1204.

⁵⁴ E. ZOCCA, 1966, 1202–1214.

⁵⁵ G. SOMMERS WRIGHT, 1971, 65–82.

Sličan prikaz Bogorodice, ali i okvira u koji su smješteni ona i sveci je na reljefnom poliptihu s kraja 14. stoljeća iz venecijanske radionice koji se čuva u Trogiru u zbirci benediktinskog samostana svetog Nikole. Ovdje Bogorodica drži u krilu Dijete Isusa koji ima gotovo jednak položaj kao i Dijete na sarkofagu iz Kampora. Razlika prikaza na poliptihu i sarkofagu je u detalju; onaj u Kamporu u jednoj ruci drži knjigu, a na drugoj je stisnuta šaka s podignuta dva prsta. Na poliptihu Bogorodica u jednoj ruci drži kuglu kao i na kamporskom prikazu. Položaj nogu je također sličan; stopala su položena na svojevrsan podest ispred prijestolja.⁵⁶ Položaj nogu Bogorodice je kao na bizantskom ceremonijalnom protokolu. Položene su na jastuk koji bi se obično nalazio na podnošku.⁵⁷ Bizantski utjecaj vidljiv je i po tome što je Bogorodica prikazana bez krune na glavi. Na Zapadu je uobičajenije da se prikazuje okrunjena kao *Maria Regina*.⁵⁸

Ikonografski program prikazan na sarkofagu je izrazito franjevački. Iako su kult Bogorodice na istočnojadranskoj obali počeli širiti benediktinci utvrdivši svoj položaj u 11. stoljeću, kasnije kult gorljivo šire upravo franjevci. Zamah u zapadnoj Europi doživljava u 12. i 13. stoljeću, a razvijeni srednji vijek Mariju promatra kao univerzalnu posrednicu i pomiriteljicu Boga s čovjekom vjernikom.⁵⁹ Od gotičkog razdoblja prikaz Marije sve je češći na sakralnim prikazima u crkvama i samostanima.⁶⁰ Uzor za cijeli niz zapadnih prikaza Bogorodice s Djetetom je bizantski ikonografski tip Bogorodice *Hodegitrie*. Ona na lijevoj ruci nosi Krista, desnom rukom koju stavlja na prsa pokazuje na njega. Obično se radi o frontalnom liku ili poprsju Bogorodice.⁶¹ Tip na sarkofagu je sinteza *Hodegitrie* i *Sedes sapientie*. U prikazu *Sedes Sapientie* Bogorodica sjedi na prijestolju, frontalno je okrenuta. U krilu joj sjedi Dijete Krist držeći ljevicom svitak, dok desnicom blagoslivlja. U 10. i 11. stoljeću javlja se u Francuskoj, u romanici i gotici na freskama, tabularnom slikarstvu, drvenoj i kamenoj plastici.⁶²

Anđeli koji se javljaju na uglovima sarkofaga po svojem položaju tijela podsjećaju na poznatu skulpturu Nike sa Samotrake, grčke krilate božice pobjede. Nebeska bića prikazana na primjeru iz ovoga rada mogu se tumačiti kao vjesnici pobjede. U rukama drže barjak koji na vrhu ima križ, simbol kršćanske pobjede života nad smrću. Često se upravo barjak ili zastava s križem koristi u prikazima

⁵⁶ Z. DEMORI STANČIĆ, 2004, 170, 171.

⁵⁷ Z. DEMORI STANČIĆ, 2013, 74.

⁵⁸ R. CORMACK, 2000, 93.

⁵⁹ Z. NOVAK, 2011, 1–4.

⁶⁰ Z. NOVAK, 2011, 16.

⁶¹ B. FUČIĆ – M. GRGIĆ, 2006, 284, 285.

⁶² B. FUČIĆ – M. GRGIĆ, 2006, 516.

Kristova uskrsnuća.⁶³ Motiv anđela na uglovima sarkofaga nalazimo najranije na sarkofazima antičkog vremena. Takav je primjerice mramorni sarkofag koji pripada skupini prokoneških sarkofaga sa girlandama u muzeju Metropolitan u New Yorku. Girlande obično nose *putti* ili Viktorije (rimske božice pobjede). Sarkofag je datiran u prvu pol. 3. st. p. Kr., dinastija Severa. Pripada skupini rimskih sarkofaga tipičnih za područja Male Azije. Ženski likovi na uglovima su interpretirani kao Viktorije koje su predstavljene kao simbol pobjede duše nad smrću. Sarkofag je najvjerojatnije nastao u maloazijskoj pokrajini Ciliciji. Na ovakvim sarkofazima na kojima se, osim motiva *putta* i girlandi, često nalazila i Meduzina glava, krilata Viktorija je vrlo čest, gotovo nezaobilazan motiv. Tržište za ovakve sarkofage je bilo veliko pa su se tako izvozili u gradove Male Azije, Aleksandriju, u područja oko rijeke Dunav, u sjevernu Italiju, sjevernu Francusku i Trakiju.⁶⁴ Grčki i rimski antički sarkofazi ponekad imaju karijatide na uglovima koje su se kasnije preoblikovale u Viktorije.⁶⁵ Ovakav tip sarkofaga s girlandama vrlo je čest na području Male Azije. Još jedan takav primjer je sarkofag nađen u dijelovima u crkvi sv. Filipa u Hierapolisu. Dekoriran je girlandama, glavama Meduze, a na uglovima su bile grčke inačice božice pobjede, Nike. Još jedan manji sarkofag istog tipa je nađen na istom lokalitetu, također u dijelovima na kojima je prikaz božice Nike. Datiraju se u 2./3. st. pr. Kr. Lokalne su produkcije, izrađeni od mramora.⁶⁶ Na antičkim sarkofazima u nastavku Nike ili Viktorije na dužoj stranici sarkofaga protežu se girlande. Tkanina koju drže krilata ženska bića može se promatrati kao zamjena za motiv girlandi na kamporskom sarkofagu na istom mjestu.

Sličan smještaj anđela na sarkofagu nalazimo na primjeru sarkofaga dužda Tiepola iz 1249. godine.⁶⁷ Iako su ovi anđeli puno rustičnije izrade, s kamporskim primjerom dijele isto značenje. Oni evociraju krilata poganska stvorenja, genije i na taj način miješaju antičko nasljeđe s kršćanskim. U ovom primjeru krilati anđeli se navode kao najinovativniji dio sarkofaga. Na Zapadu takav smještaj anđela asocira na anđele čuvare koji ispraćaju pokojnika na drugi svijet. Takav motiv se smatra francuskim utjecajem u 12. i 13. stoljeću. Prikaz anđela u kontekstu grobnih spomenika gotovo uvijek se veže za visoko istaknute eklezijaste. Motiv se viđa u sjevernoj Italiji, npr. na grobnici pape Luciusa III., u katedrali u Veroni. Ovakav smještaj anđela evocira i na anđele čuvare u

⁶³ B. FUČIĆ – M. GRGIĆ, 2006, 611.

⁶⁴ A. M. MCCANN, 1978, 30–33.

⁶⁵ M. LAWRENCE, 1965, 207.

⁶⁶ S. AHRENS *et al.*, 2016, 262.

⁶⁷ D. PINCUS, 2000, 15.

bizantskoj umjetnosti kakvi se primjerice javljaju u kalotama apsida, liturgijskim predmetima. Varijacije takvih motiva anđela koji se u značenju i ideji, iako ne u izgledu, mogu podudarati s kamporskim motivom, nalazimo i u sv. Marku u Veneciji; primjerice s obje strane križa u luneti od mozaika iznad ulaza u Riznicu i mnogim liturgijskim predmetima u Riznici sv. Marka koji imaju takve motive.⁶⁸ S obzirom na to da prikaz krilatih ženskih bića na uglovima sarkofaga nije čest motiv u srednjem vijeku, geografski i vremenski najbliži sarkofag kamporskom primjeru našao se u grobnici Francesca Dandola u franjevačkoj crkvi Santa Maria dei Frari u Veneciji. Francesco Dandolo bio je venecijanski dužd u razdoblju od 1329. do 1339. godine. Nekoliko dana prije smrti napisao je oporuku u kojoj izražava da se želi pokopati u toj crkvi te da se pokapa kao državni dužnosnik, a ne kao privatna osoba. Želi da grobnica bude izrađena kao duždeva, a ne obiteljska grobnica te da bude časna i vrijedna, i da sve bude napravljeno bez puno pompe. Tamo će biti pokopani on i njegova žena. Sarkofag je bio smješten u kapitularnoj dvorani koja se nalazila uz sakristiju. Grobnica je bila polikromirana, a u nekim skulptorskim dijelovima i pozlaćena. Podijeljena je na tri dijela: luk koji nose dvije konzole, slika ispod luka i sarkofag ispod slike. Konzole su ukrašene motivom *foglie grasse* s duždovim grbom. Ikonografski program sarkofaga kao i slike iznad sarkofaga posvećen je Bogorodici. Na sarkofagu je prikaz Bogorodičine smrti, a iznad je slika Paola Veneziana s prikazom Bogorodice kao kraljice neba. Prikazana je na prijestolju s Djetetom u krilu po uzoru na bizantske ikone u Veneciji u San Marcu. Uz njezino prijestolje prikazani su dužd i žena, donatori. Ispod sarkofaga uzidana je ploča na kojoj Dandolo izjavljuje da je ušao u crkvu S. Maria dei Frari kao državni časnik, a ne kao privatna osoba, građanin. Grobnica Francesca Dandola značajna je za povijest razvoja duždovih grobnica jer uvodi dramu u njihovu pojavnost i time odstupa od uobičajenih prikaza grobnica duždeva.⁶⁹ Sličan koncept rasporeda elemenata dekoracije na sarkofagu s vijencem od stiliziranih listića i denta ispod njih, ljudskim figurama na uglovima te središnjim prikazom posvećenom Bogorodici nalazimo na sarkofazima s prostora Veneta, primjerice grobnica Ubentina da Carrare i grobnica Jacopa da Carrare u Padovi, Eremitani (oba u izradi radionice Andriola de Santi), grobnica Nicola I. da Prata i Caterine da Costracuco u Prata di Pordenone, s. Giovanni dei Cavalieri, Grobnica Bernardo, Santa Maria dei Frari i drugi primjeri. Krilata bića, tj. anđele na uglovima i u središtu prikaz vezan za Bogorodicu ima još sarkofag iz zbirke Cinni, Monselice.⁷⁰

⁶⁸ D. PINCUS, 2000, 29–33.

⁶⁹ D. PINCUS, 2000, 105–120.

⁷⁰ W. WOLTERS, 1976, 137, 138, 278, 371, 302.

Prijedlog o izvornom položaju i namjeni sarkofaga

Pišući o kamporskom sarkofagu, fra Odoriko Badurina navodi kako je u njemu ukopana Magdalena Budrišić, međutim isto tako navodi da taj podatak nigdje nije upisan, kao ni tko je autor tog sarkofaga.⁷¹ Kamporski primjer izvorno nikada nije bio namijenjen ukopu plemenite Magdalene Budrišić od knezova Zirova, kao što se nije izvorno nalazio u kamporskom samostanu niti je izrađen u 15. stoljeću. Razlozi za takve tvrdnje su brojni. Nelogično je da Magdalena Budrišić bude pokopana u ovome sarkofagu jer je ona bila franjevka (tj. klarisa). One su se zavjetovale na siromaštvo, stoga nijedan franjevac nije ukopavan u luksuzne grobnice ili sarkofage, već u skromne grobne humke u franjevačkom habitu, omotan samo u plahte. Neobično je stoga da ona bude ukopana u tako raskošan sarkofag, a sam autor poeme o njezinom životu navodi kako je u samostanu sv. Antuna živjela vrlo skromno. Isto tako, ona je umrla 1532. godine, a sarkofag, po svemu sudeći, ima stilske osobine 14. stoljeća, s čime se slažu i drugi autori.⁷² U prilog tome govori ikonografski program sarkofaga, dekoracija i stilski elementi. Konačno, iz sačuvane oporuke Magdalene Budrišić iz 1486. vidljivo je da nijednim retkom oporuke ne izražava želju da je pokopaju u sarkofag niti da je za života taj sarkofag dala naručiti. Naravno, sarkofag je mogao biti naručen u zasebnom ugovoru izvan oporuke, kao što se kasnije Magdalena mogla odlučiti pokopati u drugoj crkvi, a ne crkvi sv. Andrije.

Javne grobnice ili grobni spomenici u Veneciji javljaju se sredinom 13. stoljeća te su izraz moći, a u takve grobnice bili su ukopavani pape i visoko pozicionirani eklezijastički dužnosnici, kraljevi i kraljice. U Francuskoj se grobnice javno izlažu krajem 12. stoljeća i u njima se isto tako pokapaju visoko pozicionirani eklezijastici i kraljevi. U Engleskoj takva vrsta grobnih spomenika dobiva zamah za vrijeme kralja Henrika III. U njegovo doba radi se grobnica za Edvarda Ispovjednika, engleskog sveca kralja. Sam Henrik III. pokopao se u raskošnoj grobnici u Westminsterskoj opatiji vjerojatno oko 1290. godine. Takav tip javnih i raskošnih grobnica javlja se i na Siciliji. U 13. stoljeću se tradicija eklezijastičkih grobnica javlja i u Rimu gdje se grobnice vladajućih rimskih obitelji postavljaju u najvažnije rimske crkve uz sam bok grobnicama papa i kardinala. Među prvima u Italiji Pisa javne grobnice tretira kao izraz moći i samopromocije, posebice u razdoblju od 1120. do 1245. godine. U Padovi se takve grobnice javljaju krajem 13. stoljeća pojavom spomenika trojanskom junaku Antenoru.⁷³

⁷¹ O. BADURINA, Knjiga II, 59, 60.

⁷² I. FISKOVIĆ, 2015, 53.

⁷³ D. PINCUS, 2000, 13.

Sarkofag u Kaboru svakako je bio dio većega raskošnog grobnog spomenika. Može se datirati u drugu polovicu 14. stoljeća. Potporu takvoj dataciji nalazimo u ikonografiji. Na sarkofagu je najvjerojatnije prikaz sv. Ljudevita Kralja koji je od loze Anžuvina. Rab je pod Anžuvincima od 1358. kada kralj Ljudevit Anžuvina sklapa mir u Zadru. Venecijanci time predaju kralju dalmatinsku obalu i otoke od Kvarnera do Drača. Do prodaje Dalmacije 1409. godine dalmatinska obala i otoci su pod vlašću Anžuvina.⁷⁴ U sarkofazima se pokapaju važni pripadnici plemstva onoga vremena koji imaju snažnu ulogu u političkom i društvenom životu ili biskupi. Netko od pripadnika značajnih rapskih plemića mogao je biti tamo pokopan. Za vrijeme vladavine Anžuvina na otoku Rabu kao najistaknutiji i najbogatiji građanin ističe se Krsto de Bubogna, zatim Petronja de Philipo čija je obitelj najveći vlasnik solana na otoku. Povrh svih jedna obitelj ipak iskače u komuni kao najmoćnija u to vrijeme, a to je obitelj Dominis. Stjepan Dominis tada je bio sudac i viceknez. On je otac Krševana de Dominisa koji je bio rapski (od 1364. do 1372.), a zatim i trogirski biskup. Obitelj Dominis bila je u bliskim vezama s obitelji Frankopan i zadarskim plemstvom te su imali i visoke crkvene funkcije u Ugarskoj. Osim toga, obitelj je bila odana lozi Anžuvina.⁷⁵ Potonji Krševan, tj. Grisogono de Dominis bio je na dvoru kalja Ljudevita 1367. godine u Budimu gdje je kralj potvrdio rapskoj crkvi povlastice kralja Krešimira i kralja Kolomana.⁷⁶

Unatoč velikom bogatstvu i ugledu koji su pripadnici obitelji Bubogna imali u rapskoj komuni, teško da je netko od njih mogao biti pokopan u sarkofagu jer nisu bili iz plemićkih obitelji (iako su bili pripadnici Velikog Vijeća). Obitelj de Phillipa bila je plemićka i zauzimala najviše položaje u komuni, međutim po bogatstvu još uvijek iza obitelji Dominis.⁷⁷ Obitelj Dominis se već spomenutim vezama s Frankopanima, zadarskim plemstvom i visokim crkvenim funkcijama u Ugarskoj uspjela izdignuti iznad razine lokalnih moćnika i postati jedna od moćnijih obitelji u Dalmaciji. Grisogono tj. Krševan de Dominis kao nadbiskup u Kalocsi u ranom 15. stoljeću doveo je Dominise do položaja odanih vazala kralja Sigismunda Luksemburškog.⁷⁸ Još bi jedno ime zbog njegove političke i društvene funkcije valjalo spomenuti jer neki autori smatraju kako je umro na Rabu⁷⁹ i vjerojatno pokopan u crkvi sv. Ivana Evanđeliste. Radi se o rapskom

⁷⁴ V. BRUSIĆ, 1926, 80–87.

⁷⁵ D. MLACOVIĆ, 2014, 58, 59, 60, 62.

⁷⁶ V. BRUSIĆ, 1926, 82.

⁷⁷ D. MLACOVIĆ, 2008, 252, 276, 238, 239.

⁷⁸ D. MLACOVIĆ, 2014, 62, 63.

⁷⁹ D. KARBIĆ – S. MILJAN, 2012, 23.

knezu Grguru Baniću. Umro je 1374. godine.⁸⁰ Knez Grgur Banić je iz poznate loze Šubića. Sin je bana Pavla I. Šubića. Spominje se kao Grgur II., troljski, šibenski, bužanski i rapski knez. Grgur je najmlađi sin bana Pavla I. koji kralju Ludoviku I. Anžuvincu predaje Ostrovicu u zamjenu za Zrin u Slavoniji. On je isto tako začetnik loze Zrinskih. Nakon toga i nakon gubitka Klisa i Skradina 1356. Šubići gube važnije političke položaje. U 14. i 15. stoljeću rod Šubića raspao se na nekoliko ogranaka među koje spada i ogranak Banić.⁸¹ Više je razloga koji idu u prilog ovakvoj hipotezi. Prvi je činjenica kako je zaštitnica obitelji Šubića Bribirskih bila Djevica Marija⁸², a upravo je ona središnji motiv na sarkofagu. Drugi je što su Šubići bili veliki zaštitnici franjevačkog reda, a pogotovo minorita.⁸³ Na sarkofagu je jedan od likova svetaca sv. Franjo, a hipoteza rada je da je izvorni smještaj sarkofaga franjevački samostan sv. Ivana Evanđeliste.

Drugim važnim svecem za Šubiće može se smatrati i sv. Ivan Evanđelista jer je župna crkva u Bribiru posvećena upravo njemu, a ona je i sjedište nadbiskupa.⁸⁴ Sličnost u nekim ikonografskim elementima sa sarkofagom dužda Francesca Dandola i s venetskim radionicama možemo možda objasniti činjenicom što su neki pripadnici obitelji Šubić (Pavao III., Deodatus i Mladen III.) bili građani Venecije od 1343. godine, a Pavao III. se oženio Katarinom Dandolo.⁸⁵ Venecijanski građani bili su i Mladen II., Juraj II. i Pavao II. od 1314. godine.⁸⁶ U prilog ide i podatak kako je Rab za bana Pavla bio rijedak primjer mletačkog grada s kojim je htio uspostaviti saveznički odnos.⁸⁷ Za rapsku povijest ban Grgur je značajna osoba jer je upravo on zajedno s Velikim vijećem 21. srpnja 1364. godine utemeljio slavljenje u čast sv. Kristofora i kralja Ludovika (danas poznato kao Rapska fjera).⁸⁸

S obzirom na važnost roda Šubića u hrvatskoj povijesti, nije iznenađujuće da se pripadnik te loze sahranjuje u tipu grobnog spomenika u kakve se obično sahranjuju vladari, biskupi i duždevi. Ipak, treba uzeti u obzir i činjenicu kako u svojoj oporuci knez Grgur ne navodi nikakvu grobnicu ili sarkofag u koji želi

⁸⁰ D. MLACOVIĆ, 2008, 155.

⁸¹ BRIBIRSKI, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9485> (2021-4-30)

⁸² D. KARBIĆ, 2019, 247.

⁸³ D. KARBIĆ, 2019, 261.

⁸⁴ D. KARBIĆ, 2019, 249, 248.

⁸⁵ D. KARBIĆ, 2010, 137.

⁸⁶ D. KARBIĆ, 2008, 56.

⁸⁷ D. KARBIĆ, 2007, 111.

⁸⁸ D. KARBIĆ – S. MILJAN, 2012, 94.

biti ukopan. On dušu i tijelo prepušta gvardijanu fra Dominiku, konzilijatoru oporuke i prepušta njemu i braći da ga pokopaju u crkvi sv. Ivana manje braće gdje im se čini najbolje.⁸⁹ Za prokurateore i izvršitelje imenuje rođaka Baru i slugu Marka. Kao izvršitelji i konzilijatori oporuke moguće je da su naručili sarkofag i grobnicu za njegov dostojanstven ukop. Sličan je slučaj s grobnicom biskupa de Cardinalibus koju je dao izraditi njegov sinovac Leonardo de Cardinalibus koji ga je naslijedio na biskupskoj stolici te se kasnije i ukopao u istu grobnicu.⁹⁰ Naravno, u obzir treba uzeti i ostale tada poznate rapske knezove, a u drugoj polovici 14. stoljeća to su još bili Nikola Seč, Nikola Gorjanski, Ivan Marko Venier, Pavao Jurjević, Ludovik Contareno, Emerik Bubek, Stjepan i Ivan Frankopan te Juraj Zadolinis. Od tadašnjih rapskih biskupa zabilježeni su Juraj III. De Hermolais, Grisogon de Dominis i Zudenik de Zudenico.⁹¹

Kada se u obzir uzme novi i precizniji pogled na dataciju sarkofaga, vjerojatno je da on nije mogao biti izvorno smješten u samostanu u Kamporu jer je samostan osnovan 1446. godine, kada ga je osnovao plemić Petar Zara. Dakle, morao je biti smješten negdje drugdje, a s obzirom na ikonografski program najvjerojatnije je to bio neki drugi rapski franjevački samostan. Na Rabu su, osim onog u Kamporu, bila još četiri od kojih su dva prvotno bila benediktinska. Za samostan sv. Antuna opata trećoretkinja sv. Franje navodi se kako ga je 1494. osnovala Magdalena Budrišić. Prije osnutka samostana tamo se nalazila crkva sv. Antuna opata koja se spominje u 14. stoljeću. Samostan u Supetarskoj Dragi je bio benediktinska opatija koja je ukinuta 1467. godine kada dolaze franjevci. Samostan sv. Franje na Komrčaru vjerojatno već postoji u prvoj polovici 15. stoljeća, iako se spominje kako franjevci trećoredci borave na Komrčaru već pri preseljenju franjevaca u grad u benediktinski samostan sv. Ivana Evandeliste. Iako je nekada tamo

⁸⁹ Dio oporuke koji govori kako će se ukopati knez Grgur Banić: "Kao prvo, svoju dušu i tijelo povjeravam stonskom gvardijanu fra Dominiku, gvardijanu crkve svetog Ivana manje braće, neka on sa svojom braćom moje tijelo pokopa u toj crkvi gdje im se učini da je najbolje. Također, ovom svojom oporukom za konzilijatora postavljam i imenujem prije spomenutoga gvardijana fra Dominika, a za svoje prokurateore i povjerenike i izvršitelje ove oporuke postavljam i imenujem svog rođaka gospodina Baru pokojnoga gospodina Bartolomeja de Galzigna i svog slugu Marka, da se sve gore navedeno provede, ipak pod uvjetom, da ništa od ove oporuke navedeni povjerenici ne mogu izvršiti ni izvesti bez volje spomenutog mog konzilijatora." (prijevod oporuke s latinskoga: mag. klasične filologije Luka Vukušić)

⁹⁰ M. BOGOVIĆ, 2015, 41.

⁹¹ V. BRUSIĆ, 1926, 183, 184.

postojao samostanski sklop s dvije crkve (sv. Franje i sv. Katarine), danas je sačuvana samo crkva sv. Franje koja je podignuta 1490. godine.⁹² Navodi se kako je samostan na tome mjestu osnovan 1491. godine.⁹³ Ostaje samostan sv. Ivana Evanđelista koji je bio benediktinski samostan do useljenja franjevac 1278. godine. Franjevci samostan napuštaju 1783. godine.⁹⁴ Treba spomenuti i kako je samostan sv. Ivana bio slabo nastanjen i prije nego su ga franjevci službeno napustili. Godine 1711. navodi se kako tamo živi 1 laik, 2 klerika i 3 svećenika, a godine 1713. svega 5 ljudi se navodi kao personal samostana; godine 1749. ih je četvero, a 1753. ih je ponovno 5.⁹⁵ Iz navedenih brojki vidimo da je život u samostanu već početkom 18. st. zamirao. Tako je sarkofag mogao iz samostana sv. Ivana Evanđeliste biti preseljen u Kampor jer je nakon napuštanja samostanskog sklopa sv. Ivana on samo nastavio propadati, a dijelovi graditeljske opreme iskorišteni su kao građevni materijal. Svakako je preseljen prije nego što je na Rabu boravio Mijat Sabljar koji je posjetio crkvu sv. Ivana Evanđeliste u 19. stoljeću jer u svojem opisu, skicama i crtežima crkve i samostana ne spominje sarkofag.⁹⁶

Sarkofag se u crkvi sv. Bernardina spominje već sredinom 18. stoljeća, a Mrnavić u svojoj poemi koja je nastala 1626. već spominje Mandin kip. Ako se pretpostavi da se kip odnosi na sarkofag, znači da je on u kamporskom samostanu već od 17. stoljeća. Razlog zašto je tako rano preseljen iz samostana sv. Ivana Evanđelista mogao bi biti zamiranje života u samostanu već tada ili, puno izglednije, da je promjenom vlasti na otoku 1409. (dolazak mletačke vlasti) grobnica razmontirana, a sarkofag preseljen. Međutim, kao kip je tada mogao označavati i sliku ili doslovce kip. Hipoteza o izvornom smještaju sarkofaga u samostan sv. Ivana Evanđeliste i o prikazu sv. Ljudevita Kralja na njemu dodatno su osnažene i činjenicom da je crkva sv. Ivana Evanđeliste imala i oltar sv. Ljudevita (iako se ne navodi izričito kojem sv. Ljudevitu je posvećen).⁹⁷

Sarkofag je mogao biti smješten unutar kapele u crkvi, uz pročelni zid crkve ili u kapitularnoj dvorani kao što je slučaj s venecijanskim primjerom sarkofaga dužda Dandola. Bio je dio grobnog spomenika što znači da je ostatak izgubljen, dijelovi porazbijani i može se pretpostavljati prvotni izgled. Blizak je primjer grobnice biskupa de Cardinalibusa u katedrali u Senju. Spomenik

⁹² M. DOMIJAN, 2007, 114, 201, 213.

⁹³ V. BRUSIĆ, 1926, 172.

⁹⁴ M. DOMIJAN, 2007, 151.

⁹⁵ O. BADURINA, Knjiga 3, 212, 213, 267, 274.

⁹⁶ M. SABLJAR (rukopis).

⁹⁷ O. BADURINA, Knjiga I, 788.

biskupu Cardinalibusu u Senju nije u potpunosti očuvan, ali je jedna od najbolje sačuvanih gotičkih grobnih cjelina u Hrvatskoj. Senjski sarkofag uzidan je u sjeverni zid baroknog svetišta katedrale, a izvorno je vjerojatno bio dio grobne kapele. Kako bi se sarkofag i njegovi dijelovi uklopili u okvir novog položaja, lukovi iznad sarkofaga su odrezani. Natpis je uzidan desno od sarkofaga. Sarkofag je sačuvan u cijelosti, postavljen na tri konzole. Smatra se radom Pavla iz Sulmone.⁹⁸ Dio je kamporske grobnice morala biti i ploča s natpisom koja je bila ispod sarkofaga. Vrlo lako je mogao biti postavljen ispod luka i slijediti koncepcijsku shemu grobnice Francesca Dandola, ali i drugih grobnica toga vremena.

Zaključak

Kamporski sarkofag, kao jedan od dva sačuvana gotička sarkofaga (uz senjski) na Kvarneru, koji je očito pripadao važnoj povijesnoj ličnosti dosad nije dobio zasluženi prostor u stručnoj literaturi. Dubljim propitivanjem istinitosti i utemeljenosti onoga što se o njemu zna dolazi se do zaključka kako su pojedini uvriježeni podatci o njemu dvojbeni. Prvi dvojbeni podatak je tko je u njemu pokopan, a drugi je kada je nastao i tko mu je autor. Odgovorom na dva postavljena pitanja otvara se prostor za mnoga druga.

Nakon analize djela i lika Ivana Tomka Mrnavića vidljivo je kako se njegova poema o životu kneginje Magdalene Budrišić ne može u potpunosti smatrati pouzdanim povijesnim izvorom, iako je upravo poema glavni izvor tvrdnje kako je modruška kneginja pokopana u kamporskom sarkofagu. Analizom stilskih karakteristika i ikonografskog programa nameće se zaključak koji podupire tezu kako je sarkofag nastao prije nego je Magdalena Budrišić uopće bila rođena. Iako ovaj sarkofag nije uvršten u opširnu umjetničku baštinu franjevačke provincije sv. Jeronima⁹⁹, izneseni podaci upućuju na to da se promatra kao dio franjevačke baštine. Dok je središnji prizor sarkofaga s Bogorodicom i Djetetom te svecima čest, krilata ženska stvorenja na uglovima (anđeli) nisu toliko uobičajeni. Klesari sarkofaga uzore su mogli tražiti u antičkim sarkofazima s girlandama. Trgovina Istoka i Zapada bila je vrlo razvijena u 13. stoljeću, a Jadransko more bila je važna pomorska veza do Istoka.¹⁰⁰ Iako, antički su sarkofazi mogli biti dopremljeni na Zapad još u antičko vrijeme te su otada mogli biti trajnim izvorom motiva kasnijim sarkofazima.

⁹⁸ E. HILJE, 2003, 35.

⁹⁹ S. BANIĆ *et al.*, 2010, 8–343.

¹⁰⁰ D. PINCUS, 2000, 71–73.

Zanimljiv je prikaz sveca s oglavljem, no istraživači se nisu u potpunosti složili koga predstavlja. Najvjerojatnije bi to mogao biti sv. Ljudevit Kralj što bi odgovaralo i dataciji sarkofaga u drugu polovicu 14. stoljeća kada je otok Rab pod Anžuvincima. Takva datacija pak briše mogućnost izvornog smještaja sarkofaga u samostan u Kamporu koji tada još nije bio osnovan, a ni crkva sv. Bernardina još nije bila izgrađena. Izvorni smještaj mu se traži u drugom franjevačkom samostanu, a to bi mogao biti onaj sv. Ivana Evanđeliste u gradu. Uzimajući u obzir kako u svojoj oporuci iz 1486. godine Magdalena želi da je se zakopa kod oltara u crkvi sv. Andrije (ne spominjući nikakav sarkofag), jasno je kako je u kampsorskom sarkofagu sahranjen netko drugi. Mogli bi to biti neki od pripadnika tadašnjih najbogatijih obitelji na otoku od kojih je u tekstu istaknuta obitelj Bubogna i de Philipo, a posebice obitelji Dominis koja je u 14. stoljeću bila najmoćnija obitelj na otoku, ali je uživala i visok društveni položaj u cijeloj Dalmaciji. U ovom popisu ističe se knez Grgur Banić iz poznate loze Šubića Bribirskih, ali isto tako u obzir valja uzeti i ostale tada poznate rapske knezove i biskupe.

Zašto je Ivan Tomko Mrnavić iskonstruirao priču o Magdaleni Budrišić i njezinom posljednjem počivalištu? Kao pisac koji piše u duhu hrvatskog baroknog slavizma, u svojim djelima propagira slavenski rod i njegovu slavnu povijest, pišući o istaknutim povijesnim osobama, koje se obično zalažu za kršćansku katoličku vjeru, ugroženu nadiranjem Turaka. Zašto je za svoje djelo kao glavnu protagonisticu odabrao baš Magdalenu Budrišić i otok Rab? Očito je kako je Mrnavić imao vezu s otokom Rabom jer osim priče o Mandi u njegovoj biografiji se spominje i rapski psaltir koji je krivotvorio. Do podataka o Rabu, samostanu sv. Antuna opata i modruškoj kneginji, ali i do psaltira mogao je doći preko Marka Antuna de Dominisa kojega je upoznao u Rimu ili preko ogranka obitelji Dominis koji je živio u Šibeniku odakle je Mrnavić. Ivan Tomko Mrnavić je na temelju osnovnih povijesnih podataka koje je sakupio nadalje iskonstruirao razvoj događaja, pa i mit o sarkofagu Magdalene Budrišić, posljednjem počivalištu modruške kneginje. Taj mit koji je možda nastao i pogrešnim tumačenjem sintagme "nje kip" i koji se u krajnjoj liniji može opovrgnuti poznatom oporukom Budrišićke iz 1486. godine djelomično je bio izvor nedoumica za one koji su pisali o kampsorskom sarkofagu. Sažimajući dosad poznate podatke o sarkofagu i pokušavajući razbiti mit o posljednjem počivalištu modruške kneginje, mogu se pokušati postaviti i hipoteze o naručiteljima ovog umjetničkog djela te radionici u kojoj je nastao.

Sl. 7. Gotički kameni sarkofag u istočnom trijemu klaustra franjevačkog samostana sv. Bernardina Sijenskog u Kamporu na otoku Rabu (izvor. I. BRAUT – K. MAJER JURIŠIĆ – E. ŠURINA, 2020, 92, sl. 103)

*Literatura**I. Arhivski izvori*

Odoriko BADURINA, Kamporske kronike I, II, III (rukopis), Arhiv franjevačkog samostana sv. Bernardina (sv. Eufemije), Kampo (Rab).
HR-DAZD-28, Rapski bilježnici, Toma Stančić, kut. 3, sv. 3.2.6, l. 353v-354r

II. Knjige i članci

- Sven AHRENS – Mauro BRILLI – Maria Piera CAGGIA – Julia COX – Yannis MANIATIS – Giovanni QUARTA – Maria Pilar LAPUENTE MERCADAL – Giuseppe SCARDOZZI – Dimitris TAMBAKAPOULOS – Frances VAN KEUREN, Marble sarcophagus from the St. Philip church of Hierapolis and the north – east necropolis: archeometric characterization and marble provenance identification, u: Tommaso ISMAELLI – Giuseppe SCARDOZZA (ur.), *Ancient Quarries and Building sites in Asia Minor. Research on Hierapolis in Phrygia and other cities in south – western Anatolia: archeology, archeometry, conservation*, Bari, 2016, 259–276.
- Silvija BANIĆ – Zoraida DEMORI STANČIĆ – Igor FISKOVIĆ – Nikola JAKŠIĆ – fra Josip SOPRA – Radoslav TOMIĆ – Stanislav TUKSAR, *Milost susreta. Umjetnička baština Franjevačke provincije sv. Jeronima* (katalog izložbe), Galerija Klovićevi dvori, Zagreb, 2010.
- Antonio BLASUCCI, Chiara da Assisi, *Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia universita Lateranense, 1966, 1201–1208.
- Mile BOGOVIĆ, Moji predšasnici biskupi – u Senju, Otočcu, Krbavi, Modrušu, Vinodolu i Rijeci, *Senjski zbornik*, 42–43, Senj, 2015, 5–198.
- Andrija BONIFAČIĆ, *Samostan svete Eufemije*, Turistička naklada Zagreb, 2008.
- Marijan BRADANOVIĆ, Quelques exemples de sculptures Vénitiennes du XIV siècle (Trecento) dans le Quarner, *Hortus artium medievalium*, 10, 2004, 535–542.
- Marijan BRADANOVIĆ, Tra Venezia e Zara - contributi del Quarnero alla scultura del Trecento per il professor Nikola Jakšić, u: Ivan JOSIPOVIĆ – Miljenko JURKOVIĆ (ur.), *Aspice Hunc Opus Mirum. Zbornik povodom sedamdesetog rođendana Nikole Jakšića / Festschrift on the occasion of Nikola Jakšić's 70th birthday*, Zadar – Zagreb, University of Zadar, University of Zagreb - International Research Center for Late Antiquity and the Middle Ages, 2020, 535–542.
- Ivan BRAUT, Istraživanje kamena (katalog kamenih elemenata), Hrvatski restauratorski zavod, Zagreb, 2016, 495–684.
- Ivan BRAUT – Krasenka MAJER JURIŠIĆ – Edita ŠURINA, *Franjevački samostanski kompleks sv. Bernardina Sijenskog u Kampoju na otoku Rabu*, Mala biblioteka Godišnjaka zaštite spomenika kulture Hrvatske, Ministarstvo kulture, 2020.
- Vladislav BRUSIĆ, *Otok Rab, Franjevački samostan sv. Eufemije*, Rab, 1926.

- Robin CORMACK, The Mother of God in Apse Mosaics, u: Maria VASSILAKI – Mouseio BENAKĒ (ur.), *Mother of God: Representations of the Virgin in Bizantyne Art*, Skira, Milano, 2000, 91–107.
- Miljenko DOMIJAN, *Rab grad umjetnosti*, Barbat, Zagreb, 2007.
- Igor FISKOVIĆ, Uz knjigu W. Woltersa "La scultura veneziana gotica 1300 – 1460", *Peristil*, Split, 58, 2015, 145–162.
- Alberto FORTIS, *Put po Dalmaciji*, Globus, ČGP Delo, Zagreb, 1984.
- Branko FUČIĆ – Marijan GRGIĆ, *Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćanstva*, Kršćanska sadašnjost, Zagreb, 2006.
- Borislav GRGIN, Knez Bernardin Frankopan, najznamenitiji Hrvat svoga vremena, u: Ines SRDOČ-KONESTRA – Saša POTOČNJAK (ur.), *Putovima Frankopana. Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji*, Primorsko-goranska županija, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2018, 49–62.
- Emil HILJE, Još jedno djelo kipara Pavla iz Sulmone, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 27, 2003, 35–41.
- Damir KARBIĆ, Politička moć i rodovska kohezija. Primjer Šubića Bribirskih (12. – 15. st.), *Zbornik radova sa znanstvenih kolokvija*, Zagreb, 2007, 97–120.
- Damir KARBIĆ, Odnosi gradskog plemstva i bribirskih knezova Šubića. Prilog poznavanju međusobnih odnosa hrvatskih velikaša i srednjovjekovnih dalmatinskih komuna, *Povijesni prilozi*, 35, 2008, 43–60.
- Damir KARBIĆ, *Diplomacy of the Šubići Regarding Relations between Neapolitan Angevins, the Papacy and Venice at the End of the Thirteenth and Fourteenth Century. Diplomacy in the Countries of the Angevin Dynasty in the Thirteenth – fourteenth Centuries*, Roma – Szeged, 2010.
- Damir KARBIĆ – Suzana MILJAN, Knezovi Zrinski u 14. i 15. stoljeću između staroga i novoga teritorijalnog identiteta. Susreti dviju kultura, u: Sandor BENE – Zoran LADIĆ – Gbor HAUSNER (ur.), *Obitelj Zrinski u hrvatskoj i mađarskoj povijesti*, Matica hrvatska, Zagreb, 2012, 15–34.
- Damir KARBIĆ – Suzana MILJAN, Političko djelovanje kneza Pavla I. Zrinskog (1362. – 1414.), *Zbornik Odsjeka povij. znan. Zavoda povij. druš. znan. Hrvat. akad. znan. umjet.*, 30, 2012, 87–107.
- Damir KARBIĆ, *Common cult and religious elements in the history of a noble kindred. The case study of the Šubići of Bribir. Szent Marton es benedek nyomaban*, Szeged – Debrecen, 2019.
- Miroslav KURELAC, Isusovački povjesničari balkanskih zemalja - posebno hrvatskih, u: Vladimir HORVAT (ur.), *Isusovci u Hrvata (zbornik radova s međunarodnoga znanstvenog simpozija Isusovci na vjerskom, znanstvenom i kulturnom području u Hrvata)*, Filozofsko-teološki institut Družbe Isusove Zagreb, Hrvatski povijesni institut, Zagreb, 1992, 26–41.
- Marion LAWRENCE, The Velletry sarcophagus, *American Journal of Archeology*, Archeological Institute of America, Boston, 1965, 207–222.

- Enver LJUBOVIĆ, *Grbovi plemstva Gacke i Like*, Adamić, Rijeka, 2001.
- Anna Marguerite McCANN, *Roman sarcophagi in The Metropolitan Museum of art*, The Metropolitan Museum of art, New York, 1978.
- Dušan MLACOVIĆ, *Građani Plemići. Pad i uspon rapskog plemstva*, Zagreb, Leykam, 2008.
- Dušan MLACOVIĆ, The Relationship between Public and Private on the Island of Rab during the Second Half of the 14th Century, u: Irena BENYOVSKY LATIN – Zrinka PEŠORDA VARDIĆ (ur.), *Towns and Cities of the Croatian Middle Ages: Authority and Property*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2014, 55–65.
- Ivan Tomko MRNAVIĆ, *Život Magdalene od knezov Zirova plemena Budrišić Tretoga reda S. Franciska zastavnice redovnic i mostira s. Antona u Rabu. Pisam Ivana Tomka Marnavića Bošnjantina* (priredio za tisak Anton Brčić Zadrani), tiskom braće Battara, Zadar, 1863.
- Zrinka NOVAK, Utjecaj kulta Blažene Djevice Marije na neke aspekte pobožnosti na istočnoj jadranskoj obali u razvijenoj i kasnoj srednjem vijeku, *Croatica Christiana periodica*, Zagreb, 67, 2011, 1–28.
- Edith PASZTOR, Ludovico d'Angio u: *Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia universita Lateranense, 1966, 300–307.
- Armin PAVIĆ, *Ivan Tomko Mrnavić*, Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, Zagreb, 1875.
- Debra PINCUS, *The Tombs of Dodges of Venice: venetian state imagery in the thirteenth and fourteenth centuries*, Cambridge university press, Cambridge, 2000.
- Daniel PREMÉR, Ivan Tomko Mrnavić and his Coat of Arms: Self presentation of an Illiryan Noble, *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb, 42, 2018, 109–124.
- Petar RUNJE, *Prema izvorima II. Rasprave i članci o hrvatskim franjevcima trećoredcima glagoljašima* (uredio i priredio Tomislav Galović), Povijesno društvo otoka Krka, Krk – Zagreb, 2012.
- Mijat SABLJAR, *Putne bilješke* (rukopis), Ministarstvo kulture Republike Hrvatske Hrvatske, Uprava za zaštitu kulturne baštine, Zagreb.
- Wilhelm von SCHLEYER, *Arbe. Stadt und Insel*, Wiesbaden, 1914.
- Zoraida DEMORI STANČIĆ, *Stoljeće gotike na Jadranu. Slikarstvo u ozračju Paola Veneziana*, 2004.
- Zoraida DEMORI STANČIĆ, Ikona Bogorodice s Djetetom iz crkve sv. Nikole na Prijekom u Dubrovniku, *Ars Adriatica*, Zadar, 3, 2013, 67–84 Ranko STARAC, Arheološki i povijesni tragovi, u: Ines SRDOČ-KONESTRA – Saša POTOČNJAK (ur.), *Putovima Frankopana. Frankopanska baština u Primorsko-goranskoj županiji*, Primorsko-goranska županija, Sveučilište u Rijeci, Rijeka, 2018, 201–206.
- Pavel Josef ŠAFARÍK, *Geschichte der slawischen Sprache und Literatur nach allen Mundarten*, Mit Kö. Ung. Universitäts – Schriften, 1826.

- Pietro TOESCA, *Il Trecento*, Unione tipografico – editrice torinese, Torino, 1951.
- Tamara TVRTKOVIĆ, *Ivan Tomko Mrnavić. Između znanosti i bajke*, Hrvatski institut za povijest, Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić", Zagreb – Šibenik, 2008.
- Tamara TVRTKOVIĆ, Zagonetno autorstvo ili zbrka među rukopisima: *Prodromonon et una generalis Iliryi descriptio*, *Povijesni prilozi*, 41, 2011, 189–201.
- Wolfgang WOLTERS, *La scultura gotica veneziana (1300 – 1460)*, vol II, Alfieri, 1976.
- Georgia SOMMERS WRIGHT, The Tomb of st. Louis, *Journal of the Warburg and Courtauld Institutes*, The Warburg Institute, 34, 1971, 65–82.
- Emma ZOCCA, Chiara d Assisi. Iconografia u: *Bibliotheca sanctorum*, Istituto Giovanni XXIII della Pontificia universita Lateranense, 1966, 1208–1217.

III. Internetski izvori

- ANDRIOLO DE SANTI, *Enciclopedia dell' Arte Medievale*, URL: https://www.treccani.it/enciclopedia/andriolo-de-santi_%28Enciclopedia-dell%27-Arte-Medievale%29/ (2020-8-5)
- BRIBIRSKI, *Hrvatska enciklopedija*, URL: <https://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=9485> (2021-4-30)
- BUDRIŠIĆ, MAGDALENA (MANDE), *Hrvatski biografski leksikon*, URL: <https://hbl.lzmk.hr/clanak.aspx?id=3061> (2021-4-30)

THE SARCOPHAGUS OF MAGDALENA BUDRIŠIĆ – A MYTH OR HISTORICALLY BASED TRUTH

Summary

The sarcophagus located in the Kampo monastery on the island of Rab is always mentioned in the literature as the sarcophagus in which, according to tradition, princess Magdalena Budrišić of Modruš was buried. This paper attempts to answer the question of where the myth of the sarcophagus of Magdalena Budrišić comes from. By studying the literary source about her life, which is the main source of the claim that Magdalena was interred in it, and the stylistic and iconographic analysis of the sarcophagus, an attempt is made to determine the basis of the claim.

Along with this, the text tries to confirm or refute the previous dates, the iconographic determinations of the depicted characters and the influences that can be discerned on the sarcophagus. As a more precise dating of the sarcophagus, possible sources of iconographic motifs and analogies are presented as a proposition. Its other possible original location and the circumstances of its removal to the Kampo monastery are also presented.

Keywords: Magdalena Budrišić, Ivan Tomko Mrnavić, Capetian House of Anjou, Kampo sarcophagus